

uključuju se u gospodarski i upravni život kraja. U prilogima su objavljeni registri isprava od 1436. do 1497. godine koje se odnose na »Slavene nastanjene u mjestu Santa Maria di Loreto« i jedan izvorni dokument o kleriku Giorgio di Giorgia »de Lesuich« iz Pećujske biskupije (27–31). Isprave sadrže najrazličitije podatke: od spomena svjedoka do ugovora o prodaji ili zakupu zemlje. U posebnom Dodatku, dijelom u registima, dijelom u izvodima prenosi podatke o legatima crkvi Santa Maria di Loreto koje su dali »Slaveni« nastanjeni u Recanatiju. Konačno, objavljuje cjeloviti tekst izvornika od 20 oporuka koje su načinili »Slaveni« u razdoblju od 1460–1491. godine.

Objava ove građe vrijedan je prilog proučavanju prisuća Hrvata u Marakama. Njegovo objavljivanje ukazuje na potrebu sustavnog istraživanja arhiva Ankonitanskih Maraka koji kriju bogate izvore za proučavanje veza dviju obala i migracijskih kretanja Hrvata u prošlosti.

Drugi rad na koji se posebno osvrćemo također je napisao jedan Talijan: Giuseppe Santarelli, Štovanje Majke Božje Loretske te prisuće Hrvata u Loretu (59–76). Ovaj rad nije nastao prvenstveno na izvornoj arhivskoj građi već na drugim pisanim izvorima i upozorava na brojna hodočašća Hrvata u Loreto u 15. i 16. st., a posebno na hodočašće Giorgia Ivanovića na temelju pisanja povjesnika Orazio Torsellija. U svome radu osvrće se i na »Ilirski kolegij« u Loretu koji je (uz manje prekide) djelovao sve do Napoleonove invazije 1797. kada je Sv. Zbor De Propaganda fide četiri posljednja učenika prebacio u Rim, u Kolegij »Urban VIII«.

Josip Kolanović

DIE SLAWISCHEN SPRACHEN (Slavenski jezici), sv. 31, Salzburg 1993, str. 1–92.

Slavistički časopis Die slawischen Sprachen u sv. 31. donosi dva zanimljiva i vrijedna priloga: *Jezik kao ideologija. Jedno neobjavljeno pismo V. S. Karadžića* (Sprache als Ideologie. Zu einem unveröffentlichten Brief von V. S. Karadžić), autorice Elisabeth von Erdmann-Pandžić (s Katedre za slavistiku, Sveučilišta u Bambergu) i *Tajni nacrt programa Ilije Garašanina za određenu srpsku politiku* (Der geheime Programmwurf Ilija Garašanins für eine serbische Politik), slaviste Otta Kronsteinerja (Institut za slavistiku Sveučilišta u Salzburgu). U prilogu ovog rada objavljen je i izvorni srpski tekst Načertanija Ilije Garašanina s njemačkim Kronsteinerovim prijevodom (Načertanije – Programmwurf, übersetzt von Otto Kronsteiner).

U studiji *Jezik kao ideologija. Jedno neobjavljeno pismo V. S. Karadžića*, autorica među ostalim objavljuje izvorni srpski tekst pisma Vuka Stefanovića Karadžića, iz Beča, od 12. V. 1858. (po starom kalendaru koji se zadržao u srpskopravoslavnoj i drugim pravoslavnim crkvama), transliteriranog u latinicu i upućenog srpskopravoslavnom gornjokarlovačkom Episkopu u Pla-

škom, s fotokopijom izvornog ćirilicnog pisma. Pismo se čuva u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu u fondu Pravoslavna eparhija gornjokarlovačka u Plaškom (PGEP, kut. 170, br. 632/1858, serija »Extra«). Pismo je dato povoda i raspravi spomenute studije. V. S. Karadžić naime ovim pismom moli gornjokarlovačkog Episkopa da popiše sve »prave Hrvate... tj. Čakavce«, u svojoj Eparhiji. Karadžić u pismu navodi da su mu takvi podaci potrebni za radnju u nastavku rasprave s B. Šulekom koji je u časopisu Neven (1857) reagirao na Karadžićeva stajališta iznesena u njegovom »Kovčežicu« (V. S. Karadžić, Kovčežić za istoriju, jezik i običaje Srba sva tri zakona, Beč 1849). Kako autorica u daljnjem tekstu ističe, Karadžić je u tom djelu, prema već ranije iznesenom mišljenju F. Miklosicha (a ranije također A. von Schlözera), iznio stav »da bi svi štokavci bili Srbi« (das alle Štokaven Serben seien und initiirte den sogenannten 'Bečki dogovor' (1850); v. E. Erdmann-Pandžić, n. dj., str. 16, bilj. 15):

»Ja bih sad rad kazat opet što o ovoj stvari (tj. o Srbima i Hrvatima), i zato bi mi trebalo znati koliko *pravih Hrvata* (tj. *Čakavaca*...; potc. V. S. Karadžić) ima u toj vašoj Eparhiji.« (v. E. Erdmann-Pandžić, n. dj., str. 15–16).

Autorica dalje navodi sve one hrvatske leksikografe, odnosno leksikografe »hrvatske leksikografske tradicije«, čije riječi Karadžić otvoreno, jednostavno prenosi u svoj »Srpski rječnik« (V. S. Karadžić, Srpski rječnik, Beč 1818, pretisak Beograd 1964), a to su rječnici J. Belostenca (Zagreb 1740, pretisak Zagreb, 1972/73), zatim A. Della Belle (Venecija 1728), J. Habdelića (Graz 1670, pretisak Zagreb 1989), A. Jambrešića (Zagreb 1743, pretisak Zagreb 1992), J. Mikalja (Laureti 1649–51), J. Stullija (Dubrovnik 1806, pretisak München 1985–87) i J. Voltiggia (Beč 1803; v. E. Erdmann-Pandžić, n. dj., str. 19). Nadalje, među ostalim, autorica polemizira sa srpskim filologom P. Ivićem te na kraju zaključuje, da je na osnovi postavki V. S. Karadžića srpski ministar unutrašnjih poslova I. Garašanin izradio svoje poznato velikosrpsko Načertanije, a u toj je tradiciji izrađen i Memorandum SANU (objavljen 1986). U drugom dijelu svoje radnje autorica donosi sažeti pregled približavanja hrvatskog i srpskog jezika, dijelom nastojanjem »iliraca« i drugih hrvatskih pisaca do god. 1918. a zatim nametanjem »srpskohrvatskog« kao službenog jezika unutar ali i izvan bivše Jugoslavije (primjerice na stranim katedrama slavistike), sve do g. 1990. Dalje navodi neke od oblika otpora takvoj politici, primjerice o »zagrebačkoj Deklaraciji« 1967. i drugo.

Ovaj broj časopisa Slawischen Sprachen, predstavlja tematsku cjelinu, jer Kronsteinerova objava i prijevod Načertanija daje stranom čitaocu mogućnost točnijeg uvida u programiranu djelatnost srpske politike koja nalazi oslonca i u radovima V. S. Karadžića – na zajedničkim ciljevima, u pokušajima ostvarenja velikosrpske ideje.

Vlasnik i nakladnik časopisa jest *Gelehrte Gesellschaft – Društvo na učinite* (Veliko Tarnowo – Krakov – Petrograd); izdavač je Otto Kronsteiner, a suradnik redakcije Ulrich Theissen. Sjedište redakcije jest Institut za slavistiku Sveučilišta u Salzburgu.

Miljenko Pandžić